

Sosyal hayatımızdaki bazı değer yargılarının değiştiği gözlenmektedir. Bu değişime örnek olarak, kazanılan başarıların nasıl kazanıldığına değer veren, kişisel çabanın ve azmin başarıya ulaşmasını önemseyen ve sonucun topluma yararlı olmasını gözetken "üretim değerleri"nin, yerini giderek "tüketim değerleri"ne bırakması verilebilir.

Üretim değerleri çalışmayı, disiplini ve işe sadakati öngörmektedir. Değerli olanlar, güç koşullara karşın çalışarak başarı kazanan örneklerdir. Yeni oluşan tüketim değerleri ise daha çok paraya ve mala sahip olmayı, bu üstünlüğü herkese kanıtlamayı öngörmektedir. Değerli olanlar, önemli markalara (ayakkabı, cep telefonu, araba vs.) sahip olanlardır. Bu mallara sahip olmak için gerekli olan paranın nereden ve nasıl geldiği önemini kaybetmektedir. Geçmişte kaynağı bilinmeyen para utanç nedeniyken, artık çok paranın kendisi değerdir ve kaynağının önemi azalmıştır.

Değişen değer yargıları ve yaşam koşulları sonucu tüketim çağında yetişen çocuk ve gençler, her şeye sahip olmak için neden beklemek gerektiğini anlayamaz duruma gelmiştir. Bir an önce tüketim değerlerine kavuşmalı, kullanmalı, bunları göstermeli ve değer kazanmalıdır. Değişen değer yargılarının çocuk ve ergenler üzerine olumsuz etkileri giderek daha belirgin hale gelmektedir.

Lise, üniversite, yüksek lisans, erkeklerde bir de askerlik derken bir gencin yaşamının önemli bir bölümü üretici olmadan geçmektedir. Bu süre içinde tüketici olarak yaşamak zorunda kalan ergenler, yaşama katılmanın tüketimle olacağını öğrenmeye başlarlar.

İşte bu noktada anne babaların değer yargılarının üretime mi, yoksa tüketime mi dönük olduğu çok önem taşımaktadır. Çünkü çocuğun parayla ilişkisi bu değerlerden önemli ölçüde etkilenmektedir. Üretime değer veren anne babaların çocukları, tüketim değerinin toplumda giderek hakim olmasına rağmen üretime daha çok değer veren bireyler olabilmektedir.

Üretim değerlerinin kazanılmasında önem taşıyan anne baba tutumu, para harcama ve parayı değerlendirme alışkanlığının kazanılmasını da etkiler.

Her istediğini elde eden çocuk doyumsuz ve mutsuz olur. Diğer yandan hiçbir istediğini elde edemeyen çocuk mahrumiyet ve öfke yaşar. Bu nedenle pek çok anne baba, çocuğunun her gördüğünü alamayacağını öğrenmesini ve böyle bir bilinci kazanmasını ister. Çocukların isteklerini sıraya koymasına, elindeki kaynağı isteklerine uygun bir şekilde harcamasını öğrenmesine önem verir. Ayrıca çocuklarının mahrumiyet yaşamamasını ister.

Küçük yaşlardan başlayarak istediklerinin alınabilmesi için para gerektiğini öğrenen çocuk, okul öncesi dönemde paranın miktarını anlayamaz. Onun için bir lira, bin lira gibi kavramlar yoktur. Üç dört yaşından itibaren çocuğa para anlatılmalı ve yaşı büyüdükçe paranın miktarını öğrenmesi sağlanmalıdır. Çünkü yedi sekiz yaşlarında çocuğun parayı öğrenmesi ve para hesabı yapması beklenir. Çocuğun parayı öğrenmesi için yapılması gerekenler aşağıda vurgulanmıştır:

- Çocuğun parayla tanışması ve kullanması harçlığı sayesinde olur. Bu nedenle çocuklara mutlaka düzenli olarak harçlık verilmelidir.
- Başlangıçta onunla birlikte, bu parayla ne yapmak istediği konuşulabilir. Önerilerde bulunulabilir.
- Alışverişlerde bazı ödemeleri çocuğun yapmasına ve para üstünü almasına fırsat vermek parayı öğrenmesinde etkili bir yöntemdir.
- Eline verdiğiniz paranın yettiği kadarıyla alışveriş etmesini sağlamak, nelere gücünün yetip nelere yetmediğini öğrenmesini kolaylaştırır.

Çocuğa harçlık vermenin önemi:

- Miktarı az olsa bile verilen harçlık, çocuğun hem bağımsız olmasını hem de sorumluluk almayı öğrenmesini sağlar.
- Aldığı düzenli harçlık sayesinde çocuk parayı kullanmasını öğrenir. Kendisine ait olan parayı idare etme becerisi kazanır.
- Nasıl harcaması gerektiği konusunda karar verdiği için hem çok yönlü düşünme hem de karar becerisi geliştirir.
- Başkalarının harçlığına ve malına saygı göstermeyi öğrenir.

- İsteklerini sıraya koymasını, ertelemesini ve zaman içinde harçlık miktarıyla almak istedikleri arasında denge kurmasını öğrenir.

Çocuğun parayla ilişkisini sağlıklı kılmak için dikkat edilmesi gereken noktalar:

- Anne babanın parayla ilişkisi ve paraya verdiği değer çocuklarının parayla ilişkisinde belirleyicidir. "Emek karşılığı elde edilen para değerlidir" anlayışına sahip olan ve bunu yaşamına yansıtan anne babaların çocukları da bu anlayışı kazanır.
- Paradan çok çabaya değer veren anne babalar, çocuklarına yapılan bir işte elde edilecek paranın, işle ilgili harcanan emekten daha değerli olmadığını, sonuç ne olursa olsun çabanın yerini hiçbir şeyin tutamayacağını öğretmiş olur.
- Anne baba kendi yaşamında üretim ve tüketim dengelerini sağlayamıyorsa, ürettiklerinden çok tüketiyorsa, çocuklarından farklı davranmasını beklemek makul olmayacaktır. Toplumsal hayat içinde tüketim alışkanlığı giderek ön plana çıkarken, anne babanın benzer tutumu, çocuğu üreticilikten daha da uzaklaştıracaktır. Çünkü anne baba bu konuda çok dikkatli davranan ve üretime değer veren bir tutum içindelerse bile çocuğa bu değeri kazandırmak kolay olmamaktadır.

- Harçlık çocuğun okuldaki başarısı ya da evde yaptığı işlerle ilişkili olmamalıdır. Benzer şekilde bir ceza olarak da kullanılmamalıdır. Çünkü cezalandırmak istendiğinde harçlığını kesmek, ödüllendirilmek istendiğinde arttırmak işlevsel değildir. Çocuklarının istedikleri şeyleri yapmaları için para ve özel ödüller teklif eden anne babalar, çocuklarına işbirliği ve sorumluluk almayı öğrettiklerine inanırlar. Aslında öğrettikleri "karşılığında para ödenen işlerin yapmaya değer" olduğudur. Bu nedenle çocuklara verilecek ödül ve cezalar harçlıktan bağımsız tutulmalıdır.
- Diğer yandan çocukların kendilerine ait birikimlerinin olması herhangi bir eşyaya veya kişiye zarar verdiklerinde birikimlerinden karşılamaları ya da harçlıklarından keserek ödemeleri sağlanabilir.

ÇOCUK VE PARA

- Çocuklarına hayır demekte zorlanan anne babalar çocuklarının isteklerine hayır diyemediklerinde, çocuklarını başlarından savmak için parayı kullanmaktadırlar. Bu gibi durumlarda yapılması gereken ebeveyn sorumluluğunu alarak çocuğa açıkça cevap vermektir.
- Anne babaların zaman zaman yaptıkları yanlışlardan bir diğeri de, bir şey isteyen çocuğu geri çevirmek için param yok demeleridir. Bu bazen gerçek olabilir. Yani çocuğunuzun istediği bir şeyi siz de doğru buluyor, almak istiyor, ancak maddi sıkıntı nedeniyle yapamıyor olabilirsiniz. Bu durumda çocuğa bazı şeyler almak için para olması gerektiği uygun bir dille anlatılmalıdır. Ama alınması istenen şeyi almak istemiyor ya da alınmasını uygun bulmuyorsanız ve "param yok" diyerek bunu ifade ediyorsanız doğru olmayan bir yol izliyorsunuz demektir.

- Çocuğu yaşadığı sıkıntıdan uzak tutmak için ekonomik durumlarını çok zorlayarak harçlık vermek doğru değildir. Benzer şekilde koşullarını çok zorlayarak da olsa her istediklerini yerine getirmeye çalışmak da doğru değildir.
- Anne babalar ekonomik güçleri ve yaşam koşulları konusunda çocuklarını bilgilendirmelidir.
- Çocuğa harcama yaparken nelere dikkat etmesi gerektiği öğretilmelidir (Son kullanma tarihine ve garanti belgesine bakma, alışveriş fişini alma, para üstünü almayı ve saymayı unutmama vb.).
- Harçlık miktarı çocukla beraber belirlenmelidir.
- Harçlık miktarı ne çok fazla, ne de az olmalıdır.
- Belirlenen harçlık miktarı çocuğun gelişim dönemine uygun olmalıdır. Çocuğun yaşı, koşulları ve gereksinimleri düşünülerek hesaplanmalıdır.
- Harçlık miktarı belirlenirken ailenin ekonomik durumunu da göz önünde bulundurulmalıdır.
- Ailenin ekonomik durumu iyi olsa da çocuğa yaşının üstünde harçlık verilmemelidir.

- Harçlığın miktarı çocuk büyüdükçe belli aralıklarla arttırılmalıdır.
- Çocuğun kıyafetlerini alabilmesi, eğlence yerlerine idebilmesi veya seyahate çıkabilmesi için kaç yaşında harçlık verileceği, çocuğun kabiliyetine de bağlıdır. On bir yaşındaki bir çocuk bu becerilere sahip olabilirken on dört yaşındaki bir çocuk bunlardan uzak olabilir.
- Harçlığın haftalık yada günlük olması çocuğun yaşına bağlı olarak değişir. Küçük çocuklara (12 yaş altı) günlük verilen harçlık, daha büyük çocuklara (12 yaş ve üstü) haftalık verilmelidir.
- Çocuğa harçlığını nasıl harcayacağı konusunda önerilerde bulunulabilir, ancak müdahalede bulunulmamalıdır.
- Anne babalar çocuklarına kumbara alabilir. Giderek kullanımı azalan kumbaralar çocuğun harçlığının tümünü harcamaması gerektiğini anlatan bir simgedir. Küçük yaşlardan itibaren parasının bir kısmını kumbarasına koymak, çocuğa sorumluluk yükler, parasını daha idareli kullanmasını sağlar ve sürekli tüketime dönük yaşamasını engeller.
- Çocuk aldığı harçlığı hiç harcamadan hepsini biriktirebilir ya da tam tersini yaparak hepsini harcayabilir. Her iki durumda da müdahaleci olmadan tecrübe kazanmasına izin vermek gerekir. Çocukluğundaki bu davranışlarından yola çıkarak bir çocuğun cimri ya da müsrif birisi olacağı sonucuna varılamaz.
- Çocukları, ana okulundan başlayarak ilköğretim, lise ve üniversite döneminde üretici ve yararlı işlemlerle buluşturmak çok önemlidir. Küçük çocuklar için okulda proje hazırlama ve sosyal çalışmalar, daha büyükler için ücretli işlerde çalışma yoluyla üretici işlemlerde bulunmasına destek olmak gerekir.

Kaynaklar:

- Atabek, E. (2002). Erken büyüyen çocuklar, günümüzün ergenleri. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 69-71.
- Brunet, C. ve Sarfati, A.C. (2003) 1-7 Yaş Arası Çocuğun Eğitimi, Ne demeli Nasıl Davranmalı, İstanbul: Çocuk ve Aile Kitapları, 246-248.
- Grant, W. (1999). 13 19 yaşları arasındaki gençler. (Çev: Ş. Küçükbal), İstanbul: Hekimler Yayın Birliği, 91-95.
- Mackenzie, R. J. (2004). Çocuğunuza sınır koyma, Ankara: HYB Yayıncılık.

T.C.
SULTANGAZI
50. YIL ORTAOKULU
PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK
SERVİSİ